

Kohtuasi C-497/19**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

26. juuni 2019

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Audiencia Provincial de Zaragoza (Hispaania)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

14. juuni 2019

Apellant:

Ibercaja Banco, S.A.

Vastustajad apellatsioonimenetluses:

SO

TP

Põhikohtuasja ese

Sellise hüpoteegiga tagatud nõude täitmise menetluses tehtud kohtumääruse vaidlustamine, millega täitemenetlus peatati, põhjusel, et poolte vahel sõlmitud hüpoteegitagatise laenulepingus sätestatud lepingu ennetähtaegse lõpetamise tingimus on ebaõiglane.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Eelotsusetaotluse esitanud kohus esitab kolm eelotsuse küsimust. Esimese küsimuse eesmärk on välja selgitada, kas Euroopa Liidu õigusega on kooskõlas riigisisene õigusnorm, millest järeldub, et kui pädev kohus ei ole täitmise määramise ajal lepingutingimuse ebaõiglust omal algatusel hinnanud, siis ei saa ta seda omal algatusel uuesti hinnata isegi juhul, kui algse kontrolli käigus ei ole avaldatud mingit seisukohta analüüsitud lepingutingimuste kehtivuse kohta.

Teises eelotsuse küsimuses küsitakse, kas juhul, kui võlgnik, kelle suhtes on algatatud täitmismenetlus, ei esita selleks seaduses ette nähtud menetlusküsimust, et lepingutingimused on ebaõiglased, võib siis, kui see menetlusküsimus on lahendatud, esitada uue menetlusküsimuse, isegi kui ei ole uusi faktilisi ega õiguslikke asjaolusid.

Kolmandas eelotsuse küsimuses küsitakse, kas juhul kui teisele küsimusele vastatakse eitavalt, kuna leitakse, et tekib õigust lõpetav mõju, mis välistab, et võlgnik võiks uuesti tõstatada lepingutingimuste ebaõigluse küsimuse, võib kohus teha seda kontrolli omal algatusel.

Eelotsuse küsimused

1. Kas Euroopa õigusega on kooskõlas riigisisene õigusnorm, millest järeldub, et kui teatav ebaõiglane lepingutingimus on nõude täitmisele määramise ajal läbinud kohtu omal algatusel tehtud kontrolli, siis selle kontrolli tõttu ei saa sama kohus pärast lepingutingimust omal algatusel hinnata, kui faktilised ja õiguslikud asjaolud on tuvastatud juba algusest peale, isegi kui selle algse kontrolli käigus ei avaldatud kohtulahendi resolutsioonis ega põhjenduses lepingutingimuste kehtivuse kohta mingit seisukohta?
2. Kas juhul, kui faktilised ja õiguslikud asjaolud, mis piiritlevad lepingutingimuse ebaõiglust tarbijalepingutes, on juba tuvastatud – juhul kui võlgnik, kelle suhtes on algatatud täitemenetlus, ei tugine menetlusküsimuses, mis on talle selleks seadusega ette nähtud, lepingutingimuse ebaõiglusele, võib pärast seda, kui see menetlusküsimus on lahendatud, esitada uue menetlusküsimuse, millega selgitatakse välja, kas mõni teine või teised lepingutingimused on ebaõiglased, kui ta võis selle vastuväite esitada juba algsest seaduses ette nähtud tavamenetluses? Kokkuvõttes, kas tekib õigust lõpetav mõju, mis takistab tarbijal tõstatada uuesti mõne teise lepingutingimuse ebaõigluse küsimuse samas täitemenetluses ja ka hilisemas tuvastusmenetluses?
3. Kas juhul kui leitakse, et järeldus, et menetluse pool ei saa esitada teist või edasist menetlusküsimust, et väita, et lepingutingimus on ebaõiglane – mida ta võis väita varem –, kuna vajalikud faktilised ja õiguslikud asjaolud on juba kindlaks määratud, on Euroopa õigusega kooskõlas, võib see olla selle aluseks, et kohus, keda hoiatatakse sellest lepingutingimuse ebaõiglusest, võiks kasutada omaalgatuslikku kontrollipädevust?

Viidatud liidu õigusnormid

Euroopa Kohtu praktika

26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, punktid 51 ja 52).

14. märtsi 2013. aasta kohtuotsus Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164)

29. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731, punktid 37, 38 ja 39).

Viidatud liikmeriigi õigusnormid

Riigisisised õigusnormid

7. jaanuari 2000. aasta tsiviilkohtumenetluse seadus nr 1/2000 (Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil), eriti artiklid 136, 222, artikli 447 lõige 2, artikkel 517, artikli 552 lõige 1, artiklid 557, 571 ja 695.

14. mai 2013. aasta seadus 1/2013 hüpoteeklaenu lepingute võlgnike kaitse tugevdamise, võla restruktureerimise ja sotsiaallüüri kohta (Ley 1/2013 de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social).

Tsiviilseadustik (Código Civil), eriti artikkel 1129.

Liikmesriigi kohtupraktika

Tribunal Supremo (Hispaania kõrgeim kohus) kohtuotsus (edaspidi „STS“) 461/2014 (ECLI: ES:TS:2014:4617)

STS 4972/2014 (ECLI:ES:TS:2014:4972)

STS 3373/2017(ECLI: ES:TS:2017:3373)

STS 3553/2018(ECLI:ES:TS:2018:3734)

STS 3734/2018 (ECLI:ES:TS:2018:3734)

STS 5618/2015 (ECLI:ES:TS:2015:5618)

Põhikohtuasja asjaolude ja menetluse kokkuvõte

- 1 IBERCAJA BANCO, S.A. algatas TP ja SO suhtes hüpoteegiga tagatud nõude täitmise menetluse, milles Zaragoza pädev esimese astme kohus tegi kohtumääruse, milles ta tunnistas omal algatusel täitmise esemeks olevas laenulepingus sätestatud lepingu ennetähtaegse lõpetamise tingimuse ebaõigluse tõttu tühiseks ja andis korralduse täitmine peatada. Hageja esitas selle kohtumääruse peale määruskaebuse, millest teatati vastaspoolele, kes esitas vastuväite. Kohtuasi saadeti Audiencia Provincial de Zaragoza (Zaragoza provintsi kohus), eelotsusetaotluse esitanud kohtule.

- 2 Kohtuasjale eelnevad asjaolud ulatuvad tagasi Ibercaja Banco, S.A. poolt 27. mail 2015 abielupaari TP ja SO vastu 30. juunil 2005 sõlmitud hüpoteegitagatisega laenulepingu alusel esitatud täitmisavalduseni, millele järgnesid hüpoteegiga tagatud nõude täitmise erimenetlused. Laenusumma oli 240 000 eurot ning hüpoteegiga koormati eluase ja parkimiskoht. Laenu maksetähtaeg oli 30. juuni 2040 ja laen tuli ära maksta 420 kuumaksena, millest võlgneti 9 makset.

26. septembril 2012 laenulepingut uuendati, millega tagasimaksetähtaega pikendati kuni 30. juunini 2043 koos intressidega, samas kui ülejäänud tingimused jäid samaks. Lepingu klauslis 6 bis „Lepingu ennetähtaegne lõpetamine krediidasutuse poolt“ olid sätestatud juhud, mille korral laenuvõtja kaotab õiguse laenu põhisumma tagasimaksmiseks antud tähtajale ja pank võib nõuda laenu põhisumma kohest ja täielikku tagasimaksmist, mille hulgas oli „laenatud kapitali mõne tasumisele kuuluva intressimakse ja maksegraafiku makse maksmata jätmine“.

- 3 15. juuni 2015. aasta kohtumäärusega määrati täitmine. Selles kohtumääruses ei tuvastatud ühegi lepingutingimuse ebaõiglust ega esitatud mingeid argumente selle kohta. Summa, mis täitmisele määrati, oli 213 988,74 eurot põhisummana ja 63 000 eurot kulude eest ja intressidena. Viivitusintressi ei nõutud.
- 4 Kui oli tehtud maksekäsk, esitasid võlgnikud 2. septembril 2015 vastuväite, väites, et lepingutingimused on ebaõiglased (i) sissenõudmise ja tasumata jäetud maksete haldamise eest nõutavate komisjonitasude tõttu, (ii) viivitusintresside tõttu, mida nad pidasid ebaõiglaseks, (iii) täieulatusliku vastutuse tõttu, mis pannakse võlgnikule lepingutes, (iv) õiguste üleandmisest loobumise tõttu, (v) maksete määramise korra tõttu, (vi) väljajüürimise, võõrandamise või koormamise keelu tõttu ning (vii) kulude kandmise tõttu.

Vastuväide lükati tagasi kohtu 5. novembri 2015. aasta kohtumäärusega, mis tühistati selle kohtu 11. märtsi 2016. aasta kohtumäärusega ainult selleks, et tunnistada lepingus sätestatud viivitusintressid tühiseks, kuna need on ebaõiglased.

- 5 Kohus algatas 18. mail 2017. aasta korraldava kohtumäärusega menetluse poolte ärakuulamiseks kahes küsimuses: võimalus tunnistada lepingu ennetähtaegse lõpetamise tingimus ebaõiglaseks ja võimalus menetlus peatada, kuni Euroopa Kohus lahendab eelotsusetaotluse, mille esitas Tribunal Supremo (Hispaania kõrgeim kohus) oma 8. veebruari 2017. aasta kohtumäärusega.
- 6 Pärast poolte argumentide ärakuulamist lahendati 15. juuni 2017. aasta kohtumäärusega teine küsimustest peatamise kohta, laskumata arutellu lepingu ennetähtaegse lõpetamise lepingutingimuse ebaõigluse üle. Kõnealuse peatamise lõpetas Audiencia Provincial (provintsi kohus) 20. novembri 2017. aasta kohtumäärusega.
- 7 22. veebruaril 2018 saadetud kirjas korraldi taotlust täitmine peatada põhjusel, et lepingu ennetähtaegse lõpetamise tingimus on ebaõiglane, ja teise võimalusena

menetlus peatada, andes 3. septembri 2018. aasta kohtumäärusega korraldus täitmise peatada, kuna leiti, et lepingu ennetähtaegse lõpetamise tingimus on ebaõiglane. Selle kohtumääruse peale ongi esitatud määruskaebus ja see ongi eelotsusetaotluse ese.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 8 Poolte peamised argumendid on esitatud eespool punktides 1, 3 ja 4.

Eelotsusetaotluse põhjenduste kokkuvõte

- 9 Kõige olulisem probleem, mis tuleb lahendada tarbijakaitse tsiviilkohtumenetluses Hispaanias, on see, kuidas mõjutavad Euroopa Kohtu praktikast tulenevad uued menetluskriteeriumid kohtuotsuse seadusjõudu.

Kohtuotsuse seadusjõudu on hakanud kujundama kohtutele pandud menetlusliku toimimisviisi kohustus otsida omal algatusel ebaõiglasi lepingutingimusi ja need tühistada. Praktikast tuleb liikmesriikide kohtutel kohtuotsuse seadusjõu piirangute ja toimivuse käsitlemisel selle ebatäpsuse tõttu toime tulla olulise ebakindlusega tarbijakaitse seisukohast. Eelkõige ei ole selge, kas täitemenetluses tekib tarbijalepingutes ette nähtud mõne lepingutingimuse kehtivuse väljaselgitamise võimaluse suhtes menetlust lõpetav mõju.

- 10 Hispaania menetlusõiguses on tsiviilkohtumenetluse seaduses (LEC) kaks suurt tsiviilkohtumenetluse kategooriat: tuvastusmenetlus ja täitemenetlus.

Tuvastusmenetlus on sisuline menetlus, mida tuleb kasutada tavamenetlusena, milles taotletakse eraõiguslike isikute vahelistes suhetes mõne kostjale teadmata või tema poolt rikutud õiguse kaitset ning vaidluse lõplikku lahendamist, ilma et pärast võiks olla õigust esitada kohtus edaspidi sama küsimust või taotleda sama kaitset samal alusel (LEC artikkel 222).

Koos selle kategooriaga eksisteerib täitemenetlus, mida iseloomustab see, et õigusi ei ole vaja eelnevalt piiritleda. Selles menetluses alustatakse juba materiaalselt tegevust, mis on vajalik õiguse tagamiseks. Selle täitemenetluse vahetult kasutamiseks on nõutav, et asjaomane õigus, mis on vaja tegelikult tagada, on tunnustatud täitedokumentis või dokumentis, millel on seadusest tulenevalt see jõud. Dokumentide või täitedokumentide loetelu on esitatud LEC artiklis 517, mis reguleerib ühtselt niinimetatud menetluslikke (mille hulgas on peamiselt kohtuotsus, mis lõpetab tuvastusmenetluse) ja lepingulisi täitedokumente. Need viimased tekivad väljaspool menetlust; need on lepingud, millest tuleneb võlgniku kohustus tasuda võlausaldajale rahalist tasu, mis kuulub tasumisele, on jõustatav ja realiseeritav (LEC artikkel 571). Põhjus, miks seadusandja lubab selles artiklis reguleeritud juhtudel kasutada vahetult täitemenetlust ja kõrvale hoida tuvastusmenetlusest, milles seda õigust

tunnustatakse, on see, et võlga tunnistatakse õiguslike tagatiste abil, mis võimaldavad eeldada, et võlg on olemas ja tegelik.

- 11 Tuleb täpsustada, et kohtuotsuse seadusjõud ei ole ainult sisulises menetluses tehtud otsusel, vaid ka sellel, mille oleks võinud esitada hageja enda algatatud kohtuasjas hagi alusena või kostja vastuväitena, kuid mida ei tehtud: see on õigust lõpetav mõju.

Õigust lõpetavat mõju nimetatakse tavaliselt „virtuaalseks *res iudicata*’ks“, sest see lõpetab või tunnistab lõpetatuks ka menetluse, nagu ka nõude. Kui kohtuotsuse seadusjõud on tihedalt seotud õiguskindluse väärtusega, siis on ka õiguste lõppemine selle lähedane, kuna sellega püüab seadusandja vältida lõputut menetluste jada sama õiguse väljaselgitamiseks.

Õiguste lõppemist võib, samamoodi nagu kohtuotsuse seadusjõudu, käsitada vormilise aspektina, sama menetluse tulemusena või mõjuna kohtuasjadele või kaitseargumentidele materiaalses tähenduses. Vormilise mõjuna takistaks see menetluse poolel samas menetluses panna maksma menetlusõigust, milleks oli õigel ajal ette nähtud menetlusetapp, kuid mida ta ei kasutanud (LEC artikkel 136), ning materiaalse mõjuna takistaks see menetluse poolel algatada teises menetluses kohtuasja hagi alusel või vastuväite alusel, mida ta sai kasutada esimeses menetluses (LEC artikkel 222).

- 12 Hispaania õiguses on ette nähtud võimalus, et võlgnik tõstatab menetlusküsimuse, millega lahendatakse kohtulikult piiratud vastuväide täitmisele. Enne 14. mai 2013. aasta seadust 1/2013 hüpoteeklaenu lepingute võlgnike kaitse tugevdamise, võla restruktureerimise ja sotsiaalüüri kohta olid võlakohustuse kehtivuse küsimused jäetud lahendamiseks võimalikus tuvastusmenetluses, mille pidi algatama võlgnik. Selle seadusega kehtestati võimalus tugineda nii tavalises täitemenetluses (LEC artikli 557 lõike 1 punkt 7) kui ka hüpoteegiga tagatud nõude täitmise erimenetluses (LEC artikli 695 lõike 1 punkt 4) vastuväiteks sellele, et lepingutingimused on ebaõiglased. Lubatud ei olnud mitte ainult vastuväiteid esitada selleks, et väita, et reas tarbijalepingutes sätestatud lepingutingimused on ebaõiglased ja järelikult tühised, vaid ka kohtud olid kohustatud omal algatusel ja kohe alguses kontrollima, kas nendes lepingutes võib esineda ebaõiglasi tingimusi (LEC artikli 552 lõike 1 teine lõik).

Nii võlgniku nõudmisel esitatud vastuväide ebaõigluse kohta kui ka seaduses sätestatud algne omaalgatuslik kontroll puudutavad lepingutingimusi, mille alusel võib määrata täitmise või määrata kindlaks nõude suuruse.

- 13 LEC-s tekitab poleemikat kohtuotsuse seadusjõud, mis võis tekkida kohtulahendiga, mis tehti vastuväide kohta täitemenetluses. Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) seisukoht kohtuotsuse seadusjõu kohta täitemenetluses on üldjuhul, et selline seadusjõud on tekkinud nende vastuväitealuste kohta, mis on tegelikult tõstatatud ja mille on kohus lahendanud; menetlusküsimuse raames juba lahendatud küsimust, millele tuginetakse täitemenetluses, tekitab kohtuotsuse

seadusjõu, muu hulgas ka nende vastuväitealuste suhtes, mida võis vastuväiteks esitada, aga mida ei esitatud. Tegemist on õigust lõpetava mõjuga: vastuväide, mille võis esitada, jäeti esitamata, nii et pärast ei saa võlgnik enam algatada tuvastusmenetlust, milles tuvastataks, et niisugune vastuväide esineb. See on kohtupraktika, mida järgitakse täitemenetluse valdkonnas Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) kohtuotsustes 4617/2014 ja 4972/2014.

Selle kohtupraktika on Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) üle kandnud ka alusele, mis seisneb sellest, et tarbijalepingute tingimused on ebaõiglased. Siinkohal tuleb nimetada kõnealuse kohtu otsuseid 3373/2017, 3553/2018 ja 3734/2018.

- 14 Probleemi tekitab see, kas on võimalik seda kohtupraktikat üle kanda või kooskõlastada võlgniku/tarbija kaitseõiguse nõuetega, mis tulenevad Euroopa Kohtu praktikast.

Euroopa Kohtu otsus, mida võib pidada kõige olulisemaks, on 26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60). Selles käsitletakse kohtuotsuse seadusjõu ja tarbijakaitse problemaatikat ning leitakse, et sellist kaitset ei saa pidada piiramatuks ning et see taandub õiguskorra ühtsuse universaalse, st õiguskindluse põhimõtte ees.

Selles kohtuotsuses on samuti märgitud, et kohtuotsuse seadusjõu kindlaksmääramisel lähtutakse liikmesriigi õigusest. Järelikult tuleks järgida Hispaania Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) kehtestatud tingimusi ja kohaldada selle üldist kohtupraktikat, mida on laiendatud, nagu näib, tarbijakaitse valdkonnale. See tähendaks, et kui kohus on seda eelnevat kontrolli teinud enne täitemenetluses tehtud kohtuotsust, kuid ei ole vormiliselt avaldanud mingit seisukohta või on tuginenud ainult võimalikule vastuväitealuse ebaõiglusele ja pärast, võimalikus võlgniku esitatud menetlusküsimuse raames ei ole ühe või mõne ebaõiglase lepingutingimuse kohta vormiliselt seisukohta avaldatud, tekiks kohtuotsuse seadusjõud või menetluse „lõpetamise“ efekt, õiguste lõppemine või menetluse pool kaotaks menetlusliku õiguse tõstatada pärast vastuväidete esitamise tähtaja möödumist kohtus küsimust lepingutingimuse ebaõiglusest samas täitemenetluses, tulenevalt esitatud menetlusküsimusest, ega ka tulevikus tuvastusmenetluses.

Selles kohtuotsuses ei lähtuta aga kohtuotsuse seadusjõu määratlemiseks ainult riigisisest õigusest, vaid kehtestatakse rida tingimusi või piiranguid, eelkõige punktides 51 ja 52. Punktis 51 on leitud, et: „siseriikliku õigusega ette nähtud tingimused, millele viitab direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1, ei tohi kahjustada selle sättega tarbijatele antava õiguse sisu, mille kohaselt ebaõiglaseks loetav lepingutingimus ei ole nende suhtes siduv“, ja punktis 52 on leitud, et „juhul, kui siseriiklik kohus on vaidlusaluse lepingu hindamisel, mille tulemusel on tehtud seadusjõustunud kohtulahend, piirdunud omal algatusel direktiivi 93/13 suhtes ühe või mitme lepingu tingimuse hindamisega, paneb see direktiiv sellisele siseriiklikule kohtule, nagu on arutusel põhikohtuasjas ja kellele on tarbija

korrakohaselt esitanud vastuväite, kohustuse poolte taotlusel või omal algatusel hinnata selle lepingu teiste tingimuste väidetavat ebaõiglust kohe, kui liikmesriigi kohtule on teada selleks vajalikud õiguslikud ja faktilised asjaolud. Nimelt ei ole sellise kontrolli puudumisel tarbijate kaitse täielik ja piisav ega kujuta endast piisavat ega tõhusat vahendit, et lõpetada kõnealuse tingimuse kasutamine, nagu näeb ette direktiivi 93/13 artikli 7 lõige 1“.

Riigisiseses õiguses, nagu on märgitud, on kohus siiski kohustatud läbi vaatama kõik lepingutingimused, isegi kui ta ei avalda hinnangut lepingutingimuste kohta, mida ta võib pidada ebaõiglaseks. LEC artikli 552 lõike 1 kohaselt tuleb analüüsida täitedokumenti tervikuna; isegi kui võistlev menetlus algatatakse ainult nende lepingutingimuste suhtes, mida peetakse potentsiaalselt ebaõiglasteks, tähendab selle kontrolli teostamine, et hinnata tuleb ka ülejäänud lepingutingimuste kehtivust.

- 15 Selleks et selle küsimuse ulatus, mida soovitakse eelotsusetaotluse esitamisega selgitada, oleks õigesti arusaadav, näib kohane viidata Euroopa Kohtu otsustele, milles on määratud ühelt poolt kindlaks, et lepingu ennetähtaegne lõpetamine on ebaõiglane, ja teiselt poolt määrati kindlaks kohtuotsuse seadusjõud võlgniku nõuete suhtes, mis põhinevad sellel, et mõni sel juhul laenulepingute tingimustest on ebaõiglane.

Esimese aspekti kohta võib üldiselt öelda, et lepingu ennetähtaegse lõpetamise tingimus ei ole iseenesest ebaõiglane. Hispaania õiguskorras kaasneb selle institutsiooniga, mida reguleerib tsiviilseadustiku artikkel 1129, see, et laenu puhul kaob õigus kasutada tähtaega, mille on pooled võinud raha tagastamiseks kokku leppida. Nimetatud artiklis on selle õiguse kaotamine seostatud võlgniku algse maksevõime kaotamisega, mis võib mõistlikkuse piires panna võlausaldaja kahtlema, kas võlgnik on võimeline tulevikus oma kohuseid täitma. Tuleks täpsustada, et arvestades lepinguvabadust, mis on eraõiguslikel isikutel oma suhetes, võivad nad lisada seaduses ette nähtud alustele veel muid aluseid seoses võlgniku kohustuste täitmata jätmisega; näiteks laenu puhul regulaarne põhisumma- ja laenuintressimaksede tasumine.

- 16 Euroopa Kohus on õiguslikud elemendid, mis määravad, et lepingu lõpetamise tingimus on ebaõiglane, kindlaks määranud 14. märtsi 2013. aasta kohtuotsuses Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164), milles on eelkõige punktis 73 nende lepingutingimuste ebaõiglane laad selgelt määratletud.

Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) on samuti ebaõiglast laadi piiritlenud kohtuotsuses 5618/2015.

- 17 Teise nimetatud aspekti kohta on Euroopa Kohus rõhutanud kohtuotsuse seadusjõu olulisust kohtumenetlustes, arvestades et lahendi muutumatus on vajalik õiguskindluse põhimõtte järgimiseks. Sellega on tihedalt seotud õiguste lõppemine, mis tähendab, et kui menetlustoimingu tegemiseks ette nähtud tähtaeg on lõppenud, kaotab menetluse pool õiguse seda toimingut teha.

Selliselts mõistetavat õiguste lõppemise lubatavust vastavalt Euroopa Liidu õigusele on aktsepteeritud Euroopa Kohtu praktikas, eelkõige 29. oktoobri 2015. aasta kohtuotsuses BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731) viidatud riigisisese seaduse 1/2013 hüpoteeklaenu lepingute võlgnike kaitse tugevdamise, võla restruktureerimise ja sotsiaalüüri kohta kehtestatud üleminekukorra kohta, milles kehtestati Euroopa Kohtu praktikale vastavuse tagamiseks võimalus, et hüpoteegiga tagatud nõude täitmise korral võib võlgnik/tarbija vastuväiteks tugineda sellele, et mõni lepingutingimustest on ebaõiglane, nende juhtumite suhtes, kus tavaline vaidlustamistähtaeg on möödunud, anti nimetatud seaduse üleminekukorras erakorraline ühe kuu pikkune tähtaeg ebaõiglase [lepingutingimuse] alusel *ex novo* vastuväite esitamiseks. Euroopa Kohus leidis, et see menetlusvahend, mis on erakorraliseks kvalifitseeritud tähtaeg, ei ole Euroopa Liidu õigusega kooskõlas. Euroopa Kohtu arutluskäik on järgmine:

„Kuid see teatis, mis saadeti enne seaduse 1/2013 jõustumise kuupäeva, ei sisaldanud teavet nende tarbijate õiguse kohta vaidlustada täitmine täitedokumendi aluseks oleva lepingusätte ebaõiglusele tuginedes, sest see võimalus lisati tsiviilkohtumenetluse seaduse artikli 557 lõike 1 punkti 7 alles seadusega 1/2013.

Neil tingimustel ja arvestades eeskätt kaitseõiguste, õiguskindluse ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet, ei saa tarbijad mõistlikult eeldada, et neil tekib uus võimalus esitada vastuväide, välja arvatud juhul, kui neid sellest teavitatakse sama menetlustoimingu abil, mida kasutati neile esialgse teabe edastamiseks.

Seetõttu tuleb märkida, et, kuivõrd vaidlusalune üleminekusäte näeb ette, et õigust lõpetav tähtaeg hakkab põhikohtuasjas kulgema, ilma et asjaomaseid tarbijaid oleks isiklikult teavitatud võimalusest esitada enne asjaomase seaduse jõustumist juba algatatud täitemenetluse raames vastuväide uuel alusel, siis ei taga see kõnealuse tähtaja täiel määral kasutamist ja seega kõnealuse seadusmuudatusega antud uue õiguse tegelikku teostamist.“

See kohtupraktika on siiski mõistetav üksnes sellest lähtuvalt, et Euroopa Kohus on ise lubanud õigust lõpetavaid tähtaegu. Tuleb omakorda märkida, et samas kohtuotsuses tuuakse punktides 27 ja 28 põhjenduseks põhimõtted, millel põhineb liikmesriigi kohtusüsteem, nimelt kaitseõiguse tagamine, õiguskindluse põhimõte ja nõuetekohane menetluse kulgemine. Kokkuvõtteks tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et kuigi see kohus leidis, et seadusega 1/2013 kehtestatud üleminekukord ei taga kaitseõigusi, on see nii seepärast, et eeldatakse, et on olemas õigust lõpetavad tähtajad, mis on minimaalse menetluskorra väljendusena ja kooskõlas õiguskindluse põhimõttega Euroopa õigusega vastavuses.

- 18 Neil asjaoludel tekivad kahtlused nende põhimõtete kooskõlastatuse suhtes Euroopa Kohtu enda eri kohtuotsuste ning Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) kohtupraktika ja riigisiseste õigusaktide vahel.

Euroopa Kohtu praktika järgimiseks kehtestati riigisisese menetlusõigusega lepingutingimuste ebaõigluse kontroll nii tavalises täitemenetluses kui ka hüpoteegiga tagatud nõude täitmise menetluses. Esimene kontroll on omaalgatuslik ja seda peab tegema kohus enne täitemenetluse alustamist ja enne täitmise määramist. Sellise kontrolli eripäraks on see, et sellega kaasneb puhtalt tingimuslik ja negatiivne otsus. Selles ei otsustata lepingutingimuste kehtivuse, vaid ainult nende kehtetuse üle. See ei ole mitte positiivne, vaid negatiivne lepingutingimuste kehtivuse üle otsustamine; lepingulise täitedokumendi läbivaatamise tagajärjel võetakse arvesse ainult neid lepingutingimusi, mille kohta kohus tuvastab, et need on ebaõiglased, mille suhtes algatakse võistlev menetlus, mille tulemusel tehakse otsus lepingutingimuste kehtivuse kohta.

Ülejäänud lepingutingimuste kohta, kuna need läbivad selle kohtu tehtud kehtivuse kontrolli, kus on algatud täitemenetlus, täitemenetlust läbi viiv kohus mingit arutluskäiku ei avalda. Puudub sõnaselge avaldus nende kehtivuse kohta, kuigi algne kontroll tähendab kaudset kehtivuse eeldamist. Nii on see hüpoteegiga tagatud nõude täitmise menetluses, milles esitatakse käesolev eelotsusetaotlus.

Tuleb korrata, et see algne menetlus hõlmab ainult negatiivset otsust, see on kooskõlas täitemenetlusega, kus põhimõtteliselt ei toimu õiguste tuvastamist. Negatiivse otsusega ei takista miski võlgniku kaitseõigusi, kes võib seega pärast seda, kui on määratud täitmine, esitada vastuväiteks, et teised lepingutingimused, mille üle ei ole algses omal algatusel tehtud kontrollis sõnaselgelt otsust tehtud, on ebaõiglased.

Nende lepingutingimuste kohta, mille kohta on võlgnik algselt väitnud, et need võivad olla ebaõiglased, tuleb tingimata teha järeldus tuvastavas otsuses, mis võib olla nii negatiivne – juhul kui lepingutingimusi peetakse ebaõiglasteks – kui ka positiivne – vastupidisel juhul.

Selles osas, mis on praegu oluline, on selge, et niisugustel otsustel, mis tehakse vajaliku poolte vahelise võistlevusega, tekib kohtuotsuse seadusjõud, st et ei menetlusküsimuse esitanud võlgnik ega kohus oma omaalgatusliku kontrolli pädevuse teostamisel ei või püüda uuesti läbi vaadata juba tehtud lahendit, milles on otsustatud vastupidi.

Konkreetsel juhul tekivad kahtlused siis, kui algse omal algatusel tehtud kontrolli tulemusel ei anna kohus korraldust poolte ärakuulamiseks, kuna ta ei tuvasta ühegi lepingutingimuse ebaõiglust, või kuna ta tuvastab, et ainult mõni lepingutingimustest on ebaõiglane. Teisisõnu määratakse täitmine, kuid ei väljendata mingit positiivset ega ka negatiivset otsust lepingutingimuste kehtivuse kohta, kuigi kohus on need läbi vaadanud.

- 19 Tekib omakorda – ja see on teine küsimus – probleem, kas võlgnik, kes esitas algse menetlusküsimuse, väites, et teatavad lepingutingimused on ebaõiglased, võib pärast – vaatamata sellele, et see õigus on lõppenud – esitada uue menetlusküsimuse lepingutingimuse alusel, mida ta peab ebaõiglasteks, aga mille

kohta ta ei esitanud vastuväidet menetluse käigus selleks ettenähtud ajal, arvestades, et faktilised ja õiguslikud asjaolud, mis määravad selle ebaõigluse, olid olemas juba selle esimese ja õigeaegse menetlusküsimuse esitamise ajal.

Kokkuvõttes – arvestades, et Euroopa Kohtu praktikas aktsepteeritakse õiguste lõppemist, kui võlgnik ei esita vastuväidet täitemenetluses – on keskne küsimus, kas tõhususe põhimõttega kaasneb või mitte menetluse lõpetamine, mis takistaks nii võlgnikul kui ka kohtul omal algatusel uuesti läbi vaadata seda, mis on juba läbi vaadatud, või esitada vastuväidet, mille võis esitada, kuid mis jäeti esitamata.

TÖÖDOKUMENT